Впливове і активне громадянське суспільство неодноразово звертається зокрема до таких прав, як право на повагу приватного і сімейного життя, право на захист особистих даних, право на вступ до шлюбу і створення сім'ї (ст. 9 Хартії).

Отже, з упевненістю можна констатувати необхідність розгулу і вивчення Європейского досвіду забезпечення прав людини в умовах демократичного правового розвитку. Крім того, не є новою теза про те, що саме права людини є показником, якщо можна так висловитися, коефіцієнтом корисної дії права, як явища соціальної дійсності. Таким чином Європейський Вектор розвитку прав людини передбачає багато чинників і складових, не останнє місце серед яких займає сучасна юридична наука.

Л І Т Е Р А Т У Р А :

1. Розділ II "Положення про демократичні принципи", Договір про Європейський Союз, Конституційні акти Європейського союзу (в редакції Лісабонського договору) пер. Геннадія Друзенка та Світлани Друзенко, за заг. ред. Геннадія Друзенка. – Київ : "К.І.С.", 2010. – С. 39.
2. Конституційні акти Європейського Союзу (в редакції Лісабонського договору) пер. Геннадія Друзенка та Світлани Друзенко, за заг. ред. Геннадія Друзенка. – Київ : "К.І.С.", 2010. – С. 35.
3. Необходимо привлечь внимание гражданского общества к гендерным правам, эксперт [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://112.ua/obshchestvo/neobhodimo-privlech-vnimanie-grazhdanskogo-obshhestva-k-gendernym-pravam-ekspert-359713.html
4. Эксперт рассказала об опасности просроченных лекарств [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://112.ua/obshchestvo/ekspert-rasskazala-ob-opasnosti-prosrochennyh-lekarstv-361725.html

Б. І. Андрусишин
декан факультету політології та права
Національного педагогічного університету
імені М. П. Драгоманова,
доктор історичних наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України
(м. Київ)

ІНСТИТУЦІЙНІ МЕХАНІЗМИ КОНТРОЛЮ ЗА ВИКОНАННЯМ УГОДИ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄС

Автори правової доктрини України, яка "покликана не лише вдосконалювати чинне законодавство та практику, а й здатна визначити напрями правової політики держави як у правовій, так і в економічній та політичній сферах життєдіяльності суспільства" [1, с. 7] на "відміну від усталеного в юридичній науці підходу до контролю суто як до діяльності держави та інших уповноважених нею суб'єктів" виходять з того, "що контроль має більш широкий зміст, який поєднує в собі поряд з

такими елементами як “державний контроль тобто внутрішній контроль, який здійснюється суб’єктами публічної влади один щодо одного усередині самої системи реалізації публічної влади; громадський контроль, який здійснюється не наділеними публічною владою суб’єктами” також і міжнародний контроль” [1, с. 772].

Роль і значення міжнародного контролю як “невідкладної інституції” вдосконалення управління державою зростає і набуває нового змісту у зв’язку з Угодою про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. “По суті, УА, має на меті поглиблення політичних та економічних відносин між Україною та ЄС шляхом створення розширеного інституційного механізму і закріплення нових положень щодо наближення законодавства, – пише професор європейського права Гентського університету, Бельгія, – П. Ван Елсувеге. – Особливе значення має прагнення створити ПВЗВТ*, що наближає до “поступової інтеграції України до внутрішнього ринку ЄС” [2, с. 9-10].

Оскільки УА, підкреслює П. Ван Елсувеге, як всеохоплююча рамкова угода, положення якої поширюються на весь спектр відносин між Україною та ЄС, у тому числі заходів щодо співробітництва і зближення у галузі спільної зовнішньої політики і політики безпеки (далі – СЗПБ), а також співробітництва у галузі свободи, безпеки та правосуддя (далі – СБП) [2, с. 10].

Як новий правовий документ, який має комплексний характер УА має на меті “досягнення “поглибленої” інтеграції і вимагає значного наближення законодавства, у тому числі складних механізмів забезпечення однакового тлумачення та ефективного застосування відповідного законодавства ЄС” [2, с. 11]. – підкреслює П. Ван Елсувеге. Бельгійський професор привертає увагу до політичних критеріїв, таких як “стабільність інститутів, які гарантують демократію, верховенства права, права людини та основні свободи”, які “визначаються не тільки “як істотні елементи” УА (преамбула), вони також є невід’ємною частиною встановлення політичного діалогу (ст. 6 УА) і співробітництва у сфері свободи, безпеки та юстиції (ст. 14 УА). На економічному рівні створення ПВЗВТ розглядається як засіб для “завершення переходу України до діючої ринкової економіки” (ст. 1(2) УА). І останнім, але не менш важливим є те, що УА ґрунтується на прагненні України до “зближення з ЄС у політичній, економічній та правовій сферах” [2, с. 14].

На кожному із означених напрямів співпраці між Україною та ЄС варто було б зупинитися детально і висвітлити її глибоко і всебічно. Але це завдання є дуже обширне і заслуговує не однієї монографії. Тому ми коротко зупинимося на системі захисту прав людини, передбачених міжнародними конвенціями, ратифікованими Україною, яка зобов’язується шанувати і забезпечити всім людям, що знаходяться на її території й у межах її юрисдикції, рівні права без будь-яких преференцій, що

* Поглиблена та всеохоплююча зона вільної торгівлі

стосуються раси, кольору шкіри, статі, релігії, політичних або інших поглядів, національного або соціального походження, власності, або інших статусів [3, с. 5].

У доробку вітчизняних та зарубіжних дослідників є теоретичні розробки стосовно найпоширеніших, найактуальніших для українського суспільства видів дискримінації за будь-якими ознаками – раси, етнічної, національної належності, гендеру, віку. Однак, "попри наукові розробки Україні поки що не вистачає практичного досвіду для ефективної боротьби з дискримінацією за будь-якими ознаками", – зазначають автори монографії "Запобігання дискримінації в Україні в контексті європейської інтеграції" (К., 2015) [3, с. 7]. Автори, відповідно, пропонують сформувати наукову та вдосконалити законодавчу базу ефективного забезпечення захисту від дискримінації, аналізуючи політико-правові механізми запобігання та протидії ксенофобії в державах Європейського Союзу та сусідніх пострадянських країнах, які напрацювали власний досвід боротьби з цими деструктивними явищами. "Недосконалість правової бази унеможливлює реалізацію ефективної анти- дискримінаційної політики, а це перешкода на шляху європейської інтеграції" [3, с. 8], – наголошують дослідники. Науковцями розроблено і передано у відповідні комітети Верховної Ради України ряд законопроектів, які мають на меті ліквідувати шляхом прийняття спеціальних законів передумов, які дозволяють порушувати конституційні права і свободи (ст. 24 Конституції України) за ознаками раси, кольору шкіри, політичними, релігійними та іншими переконаннями, статті, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками, серед яких: проект Закону України "Про внесення змін до Конституції України (щодо взаємодії держави і релігійних конфесій)"; проект Закону України "Про посилення відповідальності за дискримінаційні дії"; проект Закону України "Про запобігання дискримінації щодо осіб літнього і похилого віку в Україні"; проект Закону України "Про внесення змін до Закону України "Про ратифікацію Європейської хартії регіональних мов або мов меншин"; проект Закону України "Про порядок застосування мов в Україні".

Науковці значну увагу приділяють контролю за порядком імплементації в національне законодавство положень УА. Зокрема, у 2014–2017 рр. діяв, затверджений Кабінетом Міністрів України, план імплементації Угоди, де постатейно визначено необхідні заходи та відповідальні державні органи. Зокрема, Антимонопольний комітет України (АМКУ) має постійно здійснювати контроль за дотриманням положень ст. 255 Угоди, яка роз'яснює приципи і методики визначення будь-яких штрафних санкцій за порушення Законодавства про конкуренцію [4, с. 79].

Міжнародний контроль за державним управлінням у цій частині угоди проявляється у необхідності вдосконалення законодавчих актів України щодо забезпечення прозорості діяльності АМКУ через процедуру запровадження громадського контролю, "шляхом, зокрема, обов'язкового опублікування його рішень за результатами розгляду заяв і скарг, віднесених до його компетенції" [4, с. 80]. Але, найголовнішим, на нашу думку, є те, що гармонізація українського і європейського законодавства гарантована можливістю застосувати практику Суду ЄС, що тлумачить

і роз'яснює особливості реалізації норм права Європейського Союзу у частині, скажемо, економічної інтеграції.

Стосовно ж питань імплементації положень УА щодо основних конституційних прав і свобод людини, коли в силу неможливості застосування національного законодавства і внутрішніх механізмів громадянину залишається така форма міжнародного контролю, як звернення до різноманітних міжнародних інституцій, і, зокрема, до Європейського суду з прав людини.

Водночас Україна та ЄС повинні, згідно зі ст. 47, забезпечити своїм громадянам безперешкодний доступ до судів й адміністративних органів захисту своїх прав і прав власності.

Згідно з Конституцією України (ст. 9) чинні міжнародні договори, які були схвалені Верховною Радою України, є частиною національного законодавства країни, відповідно, міжнародні договори отримують статус норм національних законів.

"УА, – пише В. Муравйов, – передбачає створення інституційного механізму для ухвалення постанов з метою її імплементації" [5, с. 24].

Існує Рада асоціації Україна – ЄС. 17 грудня 2018 р. відбулося вже п'яте засідання з дня набрання чинності УА.

До складу Ради асоціації входять члени Ради ЄС, Комісії ЄС та члени Уряду України. Рада здійснює контроль і слідкує за виконанням та імплементацією УА, може розглядати питання двосторонніх і міжнародних відносин (ст. 461). Рішення Ради мають обов'язковий характер, і рекомендації. Рада створює спеціальні комітети чи органи у певних сферах.

"Для здійснення нагляду з досягнення прогресу у реалізації положень УА можуть бути створені місії в Україні за участю інститутів ЄС, органів та агенцій, неурядових структур наглядових установ, незалежних експертів тощо. Результати нагляду та оцінки мають обговорюватися у спеціальних комітетах та органах, передбачених УА. Погоджені одноголосно комітетами та органами спільні рекомендації надаються Раді асоціації" [5, с. 25]. Водночас і Україна і ЄС у випадках невиконання іншою стороною своїх зобов'язань за УА можуть вдаватися до санкцій. Важлива роль у міжнародному контролі, як інституції у вдосконаленні управління державою належить громадським інституціям. Зокрема "Платформа громадянського суспільства є форумом для членів Економічного і соціального комітету ЄС та представників громадянського суспільства України, – пише В. Муравйов, – який збирається з метою обміну поглядами на реалізацію УА" [5, с. 25].

У юридичній літературі (В. Сіренко та ін.) зустрічається думка про те, що для вдосконалення державного механізму необхідно формувати окрему спеціальну гілку державної влади, відокремлену від законодавчої, виконавчої і судової, яка б мала юридичні, організаційні, матеріальні і силові можливості встановлювати факти антизаконної поведінки будь-яких державних чиновників, включно з вищими посадовими особами держави. Найпершими завданнями органів контрольної влади

мають стати викорінення політичної і міжнародної корупції в країні, а також корупції управлінської еліти в економічній і соціальній сфері [6].

На можливість виокремлення контрольної гілки влади ще у міжвоєнний період писали українські правники-емігранти про що пише у своїй монографії О. В. Токарчук. Аналізуючи Проект конституції УНР О. Ейхельмана 1921 р. "який задля досягнення мети українського народу та відповідно до власних державно-правових поглядів здійснив спробу практичного втілення принципів "народоправства" й соціальної справедливості", дослідниця підкреслює, що "учений виокремлював верховну (установчу), законодавчу, виконавчу, судову, контрольну гілки влади. Важливу роль відводив народу, оскільки ключовим принципом у його проекті конституції є реалізація народного суверенітету, що передбачає впровадження інституту референдуму, тобто можливості народу брати участь у вирішенні конституційних, законодавчих, інших внутрішньополітичних і зовнішньополітичних проблем" [7, с. 363-364].

Стає цілком очевидним, що подальша інтеграція України в ЄС, що знайшло своє відображення у змінах до Основного Закону [8], ставить вимогою вносити зміни до національного законодавства з метою створення умов для дії у внутрішньому національному правовому порядку положень права Євросоюзу, в тому числі організаційно-правових механізмів здійснення міжнародного контролю.

Л І Т Е Р А Т У Р А :

1. Правова доктрина України : у 5 т. – Харків : Право, 2013. Т. 1. Загальнотеоретична та історична юриспруденція / В. Я. Тацій, О. Д. Святоцький, С. І. Максимов та ін. ; за заг. ред. О. В. Петришина. – 976 с.
2. *Ван Елсувеге П.* Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом як інноваційний правовий інструмент // Право України. 2015. № 8. С. 9-17.
3. *Кресіна І. О.* та ін. Запобігання дискримінації в Україні в контексті європейської інтеграції: Монографія – Київ : Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2015. – 384 с.
4. *Смирнова К.* Імплементація положень про конкуренцію в Угоді про асоціацію між Україною та Європейським Союзом // Право України. – 2015 – № 8. – С. 75-82.
5. *Муравйов В.* Організаційно-правовий механізм реалізації Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом // Право України. – 2015 – № 8. – С. 17-32.
6. *Сиренко В. Ф.* Государство: демократическое, правовое, социальное (Очерки. Дискуссионные вопросы). – Київ : Институт государства и права им. В. М. Корецкого НАН Украины, 2013. – 340 с.
7. *Токарчук О. В.* Розвиток державно-правових учень представниками української еміграції (1920–1930 рр.) : монографія / О. В. Токарчук. – Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2019.
8. Про внесення змін до Конституції України (щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору) : Закон України від 7 лют. 2019 р. № 2680-VIII. URL : https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/2680-19 (дата звернення: 02.04.2019).